

ОСТРОВЪТ" НА БОРИС АПРИЛОВ

(десет години от смъртта на писателя)

Борис Априлов (21. III. 1921, Малко Търново – 10. IV. 1995, Тел Авив), романистът на знаменитата поредица "Приключенията на Лиско", е автор на сборници с разкази и новели ("Морето е на всички", "Докосване", "Есенни дюни", "Отбраната на Спарта", "Часът на източния бриз", "Деликатно настроение"), на повести ("Девет мили нежност", "Бостанът", "Убийството", "Стената", "Далечно плаване", "Маймунската кожа"), на романи ("Овъркил", "Хавайските острови"), на богато драматургично творчество за радио- и телевизионен театър, за куклената и "голямата" сцена. Печата през 40-те години разкази, очерци и отзиви за книги (с инстинското си име Атанас Джавков); до края на следващото десетилетие е редактор и фейлетонист (с псевдоними Ахасфер, А. Карабин, Лев Рубашкин) на в. "Стършел", от чиято библиотека излизат първите му самостоятелни заглавия с хумористични творби. От 1963 година е на свободна писателска практика. Създава шедьоври в белетристиката (в частност маринистиката) и драматургията. Забелязван и недооценяван приживе (не винаги, разбира се); слабо, но пък с обич поменаван след смъртта си, Борис Априлов, изглежда, е от малцината големи писатели от втората половина на изминалия век със завършени и непоявили се още на бял свят произведения. Няколко от пиесите му са поставяни ("Кралят отива на война", 1957, в съавторство с В. Георгиев, по "Новите дрехи на краля" от Андерсен; "Островът", 1971; "Кораб с розови платна", 1973; "Дъждът", 1976; "Пътят за Мозамбик", 1978; "Прерия, 1982; "Хиляда и вторият", 1998), част от тях неотпечатани, други са публикувани в театралната периодика ("Произшествие", 1969, "Антракт", 1979), а трети ("Днес ще дойде Диана", "Чар", "Хипопотам", "Ловецът на жирафи", "Сахел"), писани през 60-те и 70-те години и многократно редактирани до окончателния си вариант, се намират в архива на писателя, чакайки заедно с един по-тежък ръкопис нелишения си от таланти издател.

През февруари 1997 г., малко преди излизането на последния му засега роман, "Хавайските острови", имах щастливата възможност да се срещна с някои от най-известните артисти на Сатиричния театър, играли в пиеси на Борис Априлов – пиеси, представата си за които дължах само на няколко машинописни копия и на две-три рецензии, повече приглушаващи, отколкото разкриващи качествата и въздействието на спектаклите, но наемащи се в стила на тогавашната критическа задълбоченост да обяснят на какво се смее човек, когато се смее, с цел да се изкоренят социалните и нравствените недъзи (и занаят да не остане нищо смешно). Въпросите ми бяха насочени към поставянето на "Островът", интерпретацията на образите и най-вече ролята на Хесапов, към съвместната работа на режисьора и актьорите с автора на пиесата, към спомена за Ахото, Борето, драматурга Борис Априлов. Спестявам ги тук, защото се подразбират. Пак в кафето на "Сатирата" се срещнах и с достолепната фигура на проф. Анастас Михайлов, едър, белобрад, придвижващ се бавно с помощта на бастун, с усмихващи се зад красивите си очила очи. Пожела да го съпровозя до ул. "Добруджа", за да види още веднъж сградата на № 2, на чийто партер, вдясно, се е помещавала първата редакция на в. "Стършел",

където бе живял Б. Априлов и на чийто тавански етаж писателят бе подредил един от чудните си “кабинети” с размерите на каюта. Не много време след това и проф. А. Михайлов, и други големи сатирици, чиито имена лентата е уловила, се преселиха на блажения си остров. През този февруари политическият хесапльк бе подходящ фон за споменна възстановка на пиесата.

Ю. Ж.

ДИМИТЪР МАНЧЕВ

“Островът” бе едно достойно представление за Сатиричния театър. А това бе много, защото тогава се редуваха все силни представления. Прие се с голямо въодушевление и от колегите, и от публиката, която пълнеше салона, тъй като на празен стол ние не сме играли – както нашият, така и другият състав, – винаги при претъпкан салон и непрекъснати аплаузи, през реплика имаше аплауз! А най-голямата радост за артиста е да вижда, че това, което прави на сцената, намира отзвук долу: значи – работата е свършена. Достойна работа!

С Васил Попов играехме ролята на Хесапов и след като излезе постановката, Ахото идваше почти на всички представления, гледаше и се радваше, че пиесата му има такъв огромен успех. А пък Васил, когато след представление се съберяхме в клубчето, казваше в негово присъствие: “Аз съм артистът на Ахото!” “А-а, викам, Ахото каза, че аз съм неговият артист!...” И Ахото се чудеше как да реагира. Той почти не употребяваше алкохол, но сядахме, черпеше ни... добре че бяхме малко на брой – общо шест души, двата състава...

Хесапов е събирателен образ на байганьовското. Ахото го е написал така, че когато и да се играе тази пиеса, винаги ще е актуална, защото този тип хора, станали вече нарицателни, особено в България трудно ще изчезнат, за съжаление, или поне доста дълго ще ги има. Но не само Хесапов, ами Ташкова... – такъв типичен образ на българската жена, та няма къде повече – с раздвоението си между душевността на художника, от една страна, и изгодата, от друга. И тя “еволуираше в минусите си”, тъй да се рече. Защото абсолютно както Робинзон на острова, Хесапов тръгна от едно нищо, но пък с практичния ум на еснафина направи бахчи, система за напояване, къща и точно тези неща привлякоха Ташкова. Тя не остана с художника идеалист, който едва ли не гладува, докато Хесапов има всичко на трапезата си, направи и алкохол, дрехи (кожени... е-хей!), иначе бяха голи; той постигна най-големия възможен лукс в условията, при които бяха попаднали. Дори фаянсова облицовка: “Като поликлиника ще го направя този остров!” – казва. Ако имаше материали, щеше да направи и лек автомобил, за да се возят. Ами Петров, художникът, малко самовлюбен, опитващ се да открадне огъня от Хесапов (огъня на вдъхновението?)... И това също е голямото в произведението на Ахото. И трите образа са великолепни! Не че е рядкост, но когато си намерил добър образ, “докарал” си го и публиката откликва – това наистина е голяма радост. И като се видехме след премиерата – “Ахо, браво бе! Написал си образи, за които хората ръкопляскат и на нас ни е радостно да играем”. И той бе много щастлив от това. Та си мислех: то бай Насо [Анастас Михайлов] постави през 1993 г. в Сатиричния вариететен театър в Габрово вариант по “Островът”; не знам колко се игра, но не вярвам (макар че той е много голям работяга и добър режисьор) да е станало като нашето. Повторка на това представление?... не, не мисля, че може.

Пиесата на Ахото бе доста остра, а в театъра се идваше точно заради това. Дори в препинателните знаци се търсеше, за да се открие нещо. Първата му пиеса “Кралят отива на война” беше също много остра, та никак не е чудно, че предизвика неodobрителни публикации. С неговото може... как ще се шуми около произведенията му! Разбира се, не беше толериран от властта, в никакъв случай! Има забележително творчество, но не беше писател на върхушката. Ахото бе един честен човек, а това е много важно, защото да бъдеш честен в онова време, е повече от най-голямото качество.

ВАСИЛ ПОПОВ

Работата на нашия състав върху ролите на художника Петров, на Хесапов и на Ташкова, под режисурата на проф. Анастас Михайлов, беше много приятна. Аз съм негов ученик и му знам похватите. Борето идваше още на грубите репетиции – на маса, после започва да идва по-често, когато поставяхме мизансцена. Понякога носеше нови текстове, махахме стари; все пак повечето автори са малко ревниви към текстовете си и това, разбира се, се отнася и до Борето. Но не го казвам в лош смисъл: той е в правото си да бъде ревнив и да държи това, което е написал, да е то. Един път имах неблагоприятното да вмъкна нещичко в ролята на Хесапов – чувствах, че ми липсва едно монологче. И така, тайничко, казвам на Анастас Михайлов: “Бай Насо (аз така си му виках), тук ми се ще малко да обогатя образа, да се види какво представлява героят извън пиесата, преди да попадне на този остров.” Той ми каза да напиша нещо и да го дам на Борето да го види. И аз написах няма и страничка, в която Хесапов се развихряше и се разкриваше като един бай Ганьо, в съвременния му уродлив вид. На другия ден – “Боре, виж тук, какво ще кажеш?” Не му стана приятно. “А бе, ще опитаме...” Накрая, под давлением на А. Михайлов и на мен, който настоявах на това нещичко, макар че тук-там го поправих и посъкратих, той се съгласи. И премиерата излезе, и както винаги след премиера – направихме скромно банкетче... И тогава ми казва: “Ей, изигра ме ти мене... успя да се наложиш, макар че аз не го одобрявах!...” И доста време след това, като се видехме, ми вика: “Ей, изигра ме ти тогава с тоя монолог! Няма да ти го простя...” Разбира се, на шега. Иначе с Борето много добре се работеше, разбирахме се. Беше ведър човек, малко строг на вид с тези очила и с тази особена шапка, която носеше тогава.

После играх в другата му пиеса – “Кораб с розови платна”, в ролята на Посетителя. Участваха и Стоянка [Мутафова], и Георги Калоянчев, и доста ярки цветове от нашата палитра. Постави я Никола Петков и с нея направихме турне в Южна България, из Родопите; игра се при много голям успех. Но аз си харесвам много повече “Островът”, може би защото там бяхме трима души и то не през цялото време (обикновено сме по двойки на сцената) и пиесата вървеше така, че от първата до последната минута на всяко представление, близо два часа, държахме публиката във възторг. И дойде един нов директор, няма да му казвам името, и я свали при пълен салон. Но най-важното за мен е, че пиесите му в Сатиричния театър (първата му, “Кралят отива на война”, по Андерсен, гледах още като студент) се посрещаха с радост от публиката и от нас, актьорите. Приятно ми е да си спомням за участието си в двете му пиеси.

За последен път се видяхме, мисля, тук, на пл. “Славейков”. Беше бодър, дошъл си от Израел. “Боре, как е?...” – разцелувахме се, разприказвахме се. Разделихме се на трамвайната спирка. Рече унило, че пак ще се връща там.

СВЕТОСЛАВ ПЕЕВ

Пиесата на Борис Априлов “Островът” бе поставена през 1971 г. и се игра едновременно от два състава: първият – Васил Попов, Вели Чаушев и Жоржета Чакърова; вторият – Димитър Манчев, аз (Светослав Пеев) и Мариана Аламанчева. Най-доброто в тези двойни разпределения беше, че се получиха два спектакъла, които нямаха почти нищо общо помежду си. Който идваше да гледа единия състав, непременно идваше да гледа и другия. Пиесата имаше много голям успех. Някъде на стотното представление бе свалена на пълен, на препълнен салон; общо взето, не се нравеше на управниците, в смисъл на управниците на театъра, в Министерството, в отдел “Театър” (не говоря за висшите управници). Защото пиесата визираше простака и интелектуалеца и беше в полза на интелектуалеца, пък това не се харесваше. Хората много се смееха; оттогава само няколко пиеси са имали такъв “бум”; в салона – непрекъснат смях, ама непрекъснат смях... Пък работата с Анастас Михайлов беше великолепна, защото той е един много фин, много знаещ човек и, ей-така, на един дъх беше излято всичко.

С Ахото се познавах още отпреди. Бях приятел с неговите дъщери, едната от които, Лора, Бог да я прости, беше много близка приятелка на моя най-близък приятел Климент Денчев. Те имаха голяма любов, бяха дълго време заедно. Лора бе много интересен човек, много четеше, много знаеше, пишеше. Въобще, двете деца на Ахото бяха пример за свобода, бяха свободни хора. Самият Ахото – с неговата еврейска същност – бе човек на света, световна личност. Не можеше да търпи простотии, беше... а бе, фин, фина работа, и изобщо цялото семейство...И това страшно много се бе отразило върху децата им.

Ахото и Пецата Незнакомов (аз съм изпълнявал много техни неща) имаха уникално чувство за хумор. Ахото имаше чувство за разказ, а Пецата – за виц. И двамата се допълваха. Има един техен разказ – отиват да вземат едно прасе, някъде на 200 км от София, със стар вартбург ли беше, москвич ли, който затъва в преспите... и, тръгнаха по Коледа, се връщат чак към 6-ти, 7-ми януари: затъват, пият, ядат... и така и не успяха да донесат прасето за по Нова година. Въобще, двамата бяха много, много “смешни” хора. Вестник “Стършел” по онова време ни държеше будни и се радвам, че имах много приятели там. Ахото и Пецата бяха едни от тези хора, които не оставяха българина да заспи. Аз имам една максима: сатирата, ако не е смешна, тя не върши работа, защото тогава става зловна, тогава може да бъде спряна, може някому да не хареса. Но сатирата, която е написана с чувство за хумор, с виц, няма как да я спреш, защото тя е точно шутът, който казва на краля най-страшните неща, само че под вицова форма. Това важи и за сега. Сатирата не се харесва на никоя власт, но се приема добре от хората и винаги е нещото, което може да движи нещата напред – когато е смешна, когато е весела, когато не е със злоба. Сега е времето на сатирата със злоба, защото със злоба ни ръководят, със злоба ни изнасят, въобще – зловно, лошо време. Ахото и Пецата не са такива хора или, по-точно, не бяха такива. Те бяха от хората, които помагат, и помагаша на всички българи. А “Островът” и “Кораб с розови платна” са две пиеси – такова светло петно в българската драматургия тогава! Ахото, Пецата,

Мирон [Иванов], Иван [Радоев]... те са една плеяда, едно поколение със страхотно чувство за хумор и чувство за действителността.

Но да се върнем на “Островът”. Представленията се съпровождаха и с някои неща, които се случват при нас, с неволни грешки, от които и ние се разсмивахме; смеяхме се заедно с публиката. Имам страхотни спомени от това. Примерно, моят колега Мито Манчев, вместо “под един покрив живеем”, казва “под един коприв живеем”, и ние с Мариана напускахме острова. Ставаха такива неща. Или вместо “Петров, да си възпитате папагалите!”, казва: “Петров, да си възпитате патагалите!”. То беше напускане на острова...остров, пък...нали...не можехме да издържим. Фантастични преживявания! Тогава в театъра имаше страхотна атмосфера...И се живееше в театъра за разлика от сега; сега всеки си живее сам.

За мен Ахото е една велика личност, велика; много сладък, много искрен, много умен, умен човек. Най-важното – Ахото можеше да пише пиеси. Детските му неща са също фантастични. Всичко, което пишеше за куклен театър, имаше невероятен успех. И досега се играят неговите пиеси. И е хубаво децата да растат така, край такъв човек, с такава драматургия.

(в. “Аз-буки”, бр. 20 (714), год. XV, 18-24 май 2005 г.)

Записа: Юлиан

Жилиев